

УДК 330.34(477)

Варламова І.С.
кандидат економічних наук,
доцент кафедри обліку і аудиту
Запорізького національного університету

ОЦІНКА СТАЛОГО РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Стаття присвячена оцінці рівня «сталості» розвитку національної економіки на сучасному етапі. Розглянуто поняття «розвиток», «сталий розвиток», «концепція сталого розвитку». Виокремлено структурні компоненти сталого розвитку: екологічну, економічну та соціальну. Проаналізовано компонентну структуру індексу сталого розвитку в розрізі окремих регіонів і здійснено їх групування за критерієм домінування певної компоненти. Визначено, що групування регіонів за домінуючою компонентою сталого розвитку дозволяє здійснити їх типологізацію і визначити пріоритети майбутнього розвитку. Побудовано матрицю типологізації регіонів відповідно до домінуючої компоненти сталого розвитку. Обґрунтовано, що провідну роль у реалізації концепції сталого розвитку в національній економіці відіграє ступінь гармонізації між економічною, екологічною та соціальною компонентами.

Ключові слова: індекс сталого розвитку, економічна компонента, екологічна компонента, концепція сталого розвитку, національна економіка, регіон, соціальна компонента, ступінь гармонізації.

Варламова И.С. ОЦЕНКА УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ НА СОВРЕМЕННОМ ЭТАПЕ

Статья посвящена оценке уровня «устойчивости» развития национальной экономики на современном этапе. Рассмотрено понятие «развитие», «устойчивое развитие», «концепция устойчивого развития». Выделены структурные компоненты устойчивого развития: экологическую, экономическую и социальную. Проанализировано компонентную структуру индекса устойчивого развития в разрезе отдельных регионов и осуществлена их группировка по критерию доминирования определенной компоненты. Определено, что группировка регионов по доминирующей компоненте устойчивого развития позволяет осуществить их типологизацию и определить приоритеты будущего развития. Построено матрицу типологизации регионов в соответствии с доминирующей компонентой устойчивого развития. Обосновано, что ведущую роль в реализации концепции устойчивого развития в национальной экономике играет степень гармонизации между экономической, экологической и социальной компонентами.

Ключевые слова: индекс устойчивого развития, экономическая компонента экологическая компонента, концепция устойчивого развития, национальная экономика, регион, социальная компонента, степень гармонизации.

Varlamova I.S. EVALUATION OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF THE NATIONAL ECONOMY AT THE PRESENT STAGE

The article is devoted to assessing the level of sustainability of national economy development at present stage. The concept of «development», «sustainable development», «the concept of sustainable development». It is selected the structural components of sustainable development: environmental, economic and social. It is analyzed the component structure of sustainable development index in the context of individual regions and implemented to group them by criteria of domination of a certain components. It is determined that the grouping of regions according to the dominant component of sustainable development allows their typology and to determine priorities for future development. It is built a matrix typology of regions according to the dominant components of sustainable development. It is proved that the leading role in implementing the concept of sustainable development in the national economy plays a the degree of harmonization between economic, environmental and social components.

Keywords: index sustainable development, economic component, environmental component, concept of sustainable development, national economy, region, social component, degree of harmonization.

Постановка проблеми. На сучасному етапі вибір стратегії сталого розвитку національної економіки відбувається під впливом світових тенденцій щодо вирішення проблеми гармонійного розвитку людства. Усвідомлення людством реальної небезпеки екологічної катастрофи, яка загрожує існуванню цивілізації, стало причиною початку розробки концепції сталого розвитку. Світове співтовариство виявляє все більшу зацікавленість до шляхів досягнення сталого розвитку країн і регіонів, захисту інтересів майбутніх поколінь. При цьому сталий розвиток розглядається, з одного боку, в контексті зміни відносин між людиною і природою з метою розширення можливостей економічного зростання, а з іншого – як скоординована глобальна стратегія виживання людства. Отже, актуальним на сучасному етапі є питання поєднання екологічної, економічної та соціальної компоненти розвитку таким чином, щоб при переході від покоління до покоління підвищувались якість і безпека життя людей, покращувався стан навколишнього середовища і потреби суспільства визначалися прогресивністю соціального розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сучасному етапі зацікавленість у дослідженні проблем сталого розвитку економіки не викликає сумнівів. Значну увагу проблемам сталого розвитку приділяли зарубіжні вчені, серед яких Деніс і Донелла

Медоуз та Й. Рандерсон, Г. Дейлі [1], які в основному досліджували взаємозв'язок між економічною і екологічною складовими сталого розвитку.

Серед українських науковців варто відзначити таких, як: О.І. Амоша, О.Г. Білорус, П.П. Борщевський, В.В. Волошина, Л. Гринів, Б.М. Данилишин, М.І. Долішній, С.І. Дорогунцов, О.П. Пристайко, В.М. Трегобчук, М.А. Хвесик [2–8] та ін., які вивчали особливості реалізації концепції сталого розвитку для національної економіки.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Ученими опрацьовано теоретичні аспекти сталого розвитку, проаналізовано актуальні проблеми цієї стратегії в Україні, розглянуто регіональні та галузеві особливості. Водночас оцінка сталості розвитку національної економіки на сучасному етапі потребує більш глибокого теоретичного дослідження, деталізації та практичного аналізу.

Мета статті полягає в оцінці сталості розвитку національної економіки на сучасному етапі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Процес формування концепції сталого розвитку є тривалим і поступовим. Термін «сталий розвиток», був уведений у науковий обіг Міжнародною комісією з навколишнього середовища і розвитку. У вузькому розумінні сталий розвиток – це розвиток, який задовольняє потреби теперішнього, але

не ставить під загрозу здатність майбутніх поколінь задовольняти свої власні потреби. У широкому розумінні сталий розвиток – це процес змін, в якому експлуатація природних ресурсів, напрямки інвестицій, орієнтація науково-технічного розвитку, розвиток особистості та інституціональні зміни узгоджуються один з одним і зміцнюють наявний та майбутній потенціал для задоволення людських потреб і прагнень і як результат, забезпечення високого рівня життя населення [9, с. 7]. Тобто сталий розвиток – це рух, який призводить не тільки до кількісних змін від покоління до покоління, але й породжує нову якість життя людей і природного капіталу.

Слід зазначити, що концепція сталого розвитку базується на трьох основних «центрах»: природа, суспільство та виробництво. У зв'язку із цим поступово визначаються нові орієнтири, що пов'язані з питаннями участі у вирішенні проблем бізнесу, створення так званої «зеленої економіки», урахування проблем зміни клімату та зменшення нерівномірності розподілу доходів і подолання бідності. Результатом цього є сформована структура сталого розвитку, яка включає три взаємопов'язані компоненти: соціальну, економічну та екологічну. Розглянемо більш детально особливості оцінки кожної з них.

Соціальна компонента включає індикатори, пов'язані з втратою можливості соціального розвитку. У першу чергу це ризики втрати здоров'я та тривалості життя і, як наслідок, падіння життєвого потенціалу. Сукупність індикаторів оцінки соціальної компоненти включає: очікувану тривалість життя при народженні; коефіцієнт дитячої смертності; коефіцієнт природного приросту населення; вікову структуру населення та ін.

В економічній компоненті об'єднуються індикатори, які оцінюють, з одного боку, досягнутий рівень економічного зростання, а з іншого – можливості розвитку економіки. Зокрема, до першої групи можна віднести такі індикатори: відношення ВВП (у розрахунку на одну особу) до середнього значення; рівень інфляції; рівень безробіття; рівень реального промислового виробництва; відношення індексу ВВП до індексу фонду оплати праці.

Екологічна компонента сталого розвитку оцінюється системою індикаторів, що характеризують: рівень викидів шкідливих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами на одиницю площі та одиницю ВРП; рівень викидів шкідливих речовин в атмосферне повітря від рухомих джерел забруднення на одиницю площі та одиницю ВРП; утворення відходів I–III класів небезпек: на одиницю площі та одиницю ВРП; скидання забруднених зворотних вод у природні поверхневі води на одиницю площі та одиницю ВРП;

На основі аналізу цих компонент можна виокремити «стимулятори» – те, що сприяє реалізації концепції сталого розвитку, та «дестимулятори» – те, що заважає. Визначені «больові точки», що гальмують досягнення сталого розвитку, надають можливість сформулювати основні та пріоритетні напрямки впливу.

Залежно від рівня сталості необхідно розрізняти два типи розвитку: перший – із сильною сталістю, при досягненні високого рівня гармонізації соціальної та економічної компоненти, тобто досягнення сталості у двомірному просторі – «економіка – соціум», другий – із слабкою сталістю, яка досягається за умови реалізації виключно ресурсозберігаючої стратегії [1, с. 69–70].

Розглянемо індекс сталого розвитку та його компоненти за регіонами України (табл. 1).

Таблиця 1
Індекс сталого розвитку та його компоненти у розрізі окремих регіонів, 2013 р.

Регіон	Індекс сталого розвитку	Субіндекси		
		індекс екологічного виміру	Індекс економічного виміру	Індекс соціального виміру
Україна	0,918	0,506	0,210	0,489
Київська	0,989	0,478	0,29	0,549
Хмельницька	0,969	0,566	0,162	0,556
Черкаська	0,921	0,534	0,188	0,504
Чернігівська	0,948	0,558	0,157	0,536
Вінницька	0,939	0,518	0,194	0,514
Житомирська	0,919	0,558	0,162	0,445
Донецька	0,858	0,374	0,488	0,431
Луганська	0,829	0,426	0,194	0,455
Івано-Франківська	1,01	0,523	0,111	0,496
Рівненська	0,963	0,554	0,133	0,477
Львівська	0,992	0,569	0,228	0,481
Тернопільська	1,004	0,552	0,122	0,512
Чернівецька	1,053	0,606	0,096	0,541
Волинська	0,945	0,573	0,127	0,481
Закарпатська	1,004	0,54	0,113	0,501
Дніпропетровська	0,855	0,297	0,436	0,455
Запорізька	0,882	0,413	0,215	0,505
Кіровоградська	0,827	0,535	0,144	0,43
Миколаївська	0,842	0,447	0,169	0,476
Одеська	0,862	0,456	0,273	0,46
Херсонська	0,852	0,52	0,143	0,489
АР Крим	0,673	0,497	0,28	0,436
Полтавська	0,98	0,547	0,321	0,509
Сумська	0,869	0,526	0,161	0,469
Харківська	0,967	0,495	0,348	0,526

Складено автором на основі даних: [10]

Розглянемо компонентну структуру індексу сталого розвитку в розрізі окремих регіонів і згрупуємо їх у наступні групи за відповідними критеріями (табл. 2):

- екологічний тип, в якому домінує екологічна компонента;
- економічний тип, в якому домінує економічна компонента;
- соціальний тип – з домінуванням соціальної компоненти.

Таблиця 2
Критерії визначення типу регіону залежно компоненти сталого розвитку

Тип регіону	Критеріальні значення
Екологічний	$\bar{\delta}_1 > \bar{X}_1, \bar{\delta}_2 < \bar{X}_2, \bar{\delta}_3 < \bar{X}_3$
Економічний	$\bar{\delta}_2 > \bar{X}_2, \bar{\delta}_1 < \bar{X}_1, \bar{\delta}_3 < \bar{X}_3$
Соціальний	$\bar{\delta}_3 > \bar{X}_3, \bar{\delta}_2 < \bar{X}_2, \bar{\delta}_1 < \bar{X}_1$

Примітка: $\bar{\delta}_1, \bar{\delta}_2, \bar{\delta}_3$ – відповідно, індекс екологічної, економічної та соціальної компоненти регіону; $\bar{X}_1, \bar{X}_2, \bar{X}_3$ – відповідно, середні значення по кожній із компонент.

Згідно з табл. 2, типологізація регіонів буде здійснюватись відповідно до умови, що зазначена у нерівності. Так, якщо у економіці регіону індекс

Таблиця 3

Матриця типологізації регіонів за домінуючою компонентою сталого розвитку

Тип регіону	Екологічний	Економічний	Соціальний
Екологічний	Житомирська, Рівненська, Львівська, Волинська, Кіровоградська, Сумська		Хмельницька, Черкаська, Чернігівська, Вінницька, Івано-Франківська, Тернопільська, Чернівецька, Закарпатська, Херсонська
Економічний		Донецька, Дніпропетровська, Одеська, Харківська, АР Крим	Київська Запорізька
Соціальний	Хмельницька, Черкаська, Чернігівська, Вінницька, Івано-Франківська, Тернопільська, Чернівецька, Закарпатська, Херсонська	Київська Запорізька	

Побудовано автором самостійно

за окремою компонентою більше за її середнє значення по Україні, а індекс двох інших компонент менший за аналогічні середні показники, то будемо вважати, що ця компонента є домінуючою. Якщо в результаті аналізу виявляються регіони, для яких нерівність не виконується, то вважаємо, що в цих регіонах має місце домінування декількох компонент. Таке групування регіонів за домінуючою компонентою сталого розвитку дозволяє здійснити типологізацію регіонів і визначити пріоритети сталого розвитку.

Складемо матрицю типологізації регіонів відповідно до домінуючої компоненти сталого розвитку (табл. 3).

Побудована матриця (табл. 3) демонструє, що більшість регіонів України характеризуються домінуванням екологічної та соціальної компонент сталого розвитку (переважно західні регіони), що відповідає системі «природа – соціум». Переважанням економічної складової характеризуються Донецька, Дніпропетровська, Одеська, Харківська області та АР Крим. Екологічна і економічна складові домінують у Житомирській, Рівненській, Львівській, Волинській, Кіровоградській, Сумській областях. Зазначимо, що Полтавська область характеризується домінуванням усіх трьох компонент, тоді як Луганська та Миколаївська не мають домінуючої компоненти. Слід також підкреслити, що відсутні регіони, де домінує еколого-економічна компонента, що є актуальним для сучасного розвитку економіки, оскільки результатом цього є високий рівень соціальної компоненти.

Підкреслимо, що важливим є не лише високе значення індексу окремої компоненти, що вказує на односпрямованість розвитку регіону. Провідну роль відіграє також ступінь гармонізації між економічною, екологічною та соціальною компонентами (рис. 1).

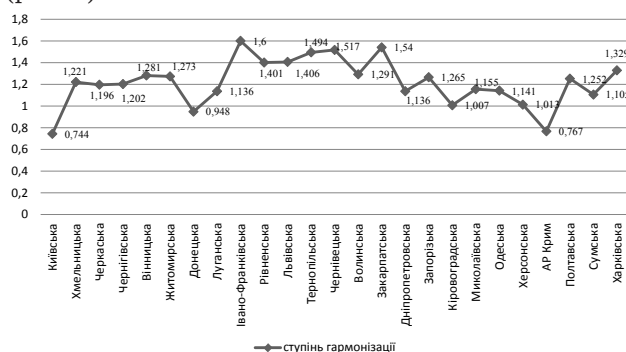

Рис. 1. Ступінь гармонізації субіндексів сталого розвитку за регіонами України

Побудовано автором на основі даних: [10]

Найбільша гармонізація між компонентами сталого розвитку спостерігається у Івано-Франківській (1,6), Закарпатській (1,54), Чернівецькій (1,517) та Тернопільській (1,494) областях. Найменш гармонізованими у своєму розвитку є: Київська (0,744), АР Крим (0,767), Донецька (0,948) області. Це пов'язано із тим, що значна роль відводиться лише одній компоненті, а інші дві залишаються поза увагою, що призводить до порушення взаємодії між компонентами сталого розвитку.

Таким чином, модель сталого розвитку є системою інтегрованих компонентів, їх суттєвих взаємозв'язків, що відображають основний зміст процесів збалансованого соціально-економічного та екологічного розвитку як окремого регіону, так і національної економіки в цілому.

Висновки. Питання реалізації концепції сталого розвитку є актуальним для України. Неузгодженість темпів економічного розвитку і екологічних стандартів, домінування природомістких галузей з високою питомою вагою ресурсо- та енергомістких застарілих технологій, сировинна орієнтація експорту, низький рівень культури праці та споживання призвели до виникнення кризових змін у природі, що негативно впливає на життєдіяльність людини і суспільства. Тому на сучасному етапі постає питання гармонізації екологічної, економічної та соціальної компонент сталого розвитку. Адже зв'язок «соціум – природа» забезпечує однаковий доступ до ресурсів теперішніх і майбутніх поколінь. Взаємодія «соціум – економіка» вимагає рівномірності у розподілі доходів та подолання бідності. Не менш важливим є зв'язок «природа – економіка», який передбачає вартісну оцінку техногенних впливів на довкілля. Знайти гармонійне поєднання «природа – економіка – соціум» – найголовніший виклик сьогодення як на національному, так і на міжнародному рівнях.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Медоуз Д. Пределы роста. 30 лет спустя / Д. Медоуз, Й. Рандерс, Д. Медоуз; пер. с англ. Е.С. Оганесян. – М.: Академкнига, 2007. – 342 с.
2. Сталий розвиток промислового регіону: соціальні аспекти: [монографія] / О.Ф. Новікова, О.І. Амоша, В.П. Антонюк [та ін.]; НАН України, Ін-т економіки пром-ті. – Донецьк, 2012. – 534 с.
3. Концепція сталого розвитку України / Під ред. В.В. Волошина, Н.М. Гордієнка [та ін.]. – К.: БМТ, 2000. – 17 с.
4. Гринів Л. Екологічно збалансована економіка: проблеми теорії / Л. Гринів. – Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2001. – 240 с.
5. Удосконалення управління природокористування в АПК / С.І. Дорогунцов, П.П. Борщевський, Б.М. Данилишин. – К.: Урожай, 1992. – 128 с.
6. Данилишин Б. Україна: проблеми розвитку і економічного зростання / Б. Данилишин // Економіка природокористування та охорони довкілля. – К.: НАНУ, 2001. – С. 2–11.
7. Дорогунцов С.І. Проблеми природокористування і шляхи їх вирішення / С.І. Дорогунцов, О.О. Гаца // Трибуна. – 1995. – № 7–8. – С. 32–33.

8. Пристайко О.П. Індикатори сталого розвитку в системі цілей розвитку тисячоліття: структура, використання, виконання / О. П. Пристайко // Економіка природокористування і охорони довкілля: щорічник наукових праць; під ред. М.А. Хвесика. – К.: РВПС НАНУ, 2010. – С. 130–136.
9. Зеркалов Д.В. Проблеми екології сталого розвитку: [монографія] / Д.В. Зеркалов. – К.: Основа, 2013. – 430 с.
10. Україна в індикаторах сталого розвитку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://wdc.org.ua/uk/services/ukraine-sd>.

УДК 330.101.541

Васюник Т.І.
магістр

Львівського національного університету імені Івана Франка

АМОРТИЗАЦІЙНА ПОЛІТИКА ТА ЇЇ РОЛЬ У ВІДТВОРЕННІ ОСНОВНОГО КАПІТАЛУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

У статті здійснено аналіз амортизаційної політики України часів незалежності з точки зору її впливу на відтворення основного капіталу. Відзначаючи антиінвестиційне спрямування даної політики, автор розглядає існуючі методи нарахування амортизації та надає чіткі пропозиції з ціллю посилення впливу амортизаційної політики на відтворення основного капіталу.

Ключові слова: амортизаційна політика, амортизація, основний капітал, методи нарахування, відтворення основного капіталу.

Васюник Т.І. АМОРТИЗАЦИОННАЯ ПОЛИТИКА И ЕЕ РОЛЬ В ВОСПРОИЗВЕДЕНИИ ОСНОВНОГО КАПИТАЛА НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ

В статье осуществлен анализ амортизационной политики Украины времен независимости с точки зрения ее влияния на воспроизводство основного капитала. Отмечая анти инвестиционное направление данной политики, автор рассматривает существующие методы начисления амортизации и предоставляет четкие предложения с целью усиления влияния амортизационной политики на воспроизведение основного капитала.

Ключевые слова: амортизационная политика, амортизация, основной капитал, методы начисления, воспроизведение основного капитала.

Vasyunyk T.I. POLICY OF AMORTIZATION AND ITS ROLE IN THE REPRODUCTION OF CAPITAL NATIONAL ECONOMY

The article analyzes the depreciation policy Ukraine since independence in terms of its impact on the reproduction of capital. Noting anti focus of the investment policy, the author examines the existing methods of depreciation and provides clear proposals with the aim of strengthening the impact of the amortization policy on the reproduction of capital.

Keywords: amortization policy, amortization, capital assets, accrual basis, reproduction of capital.

Постановка проблеми. Метою цієї статті є визначення ролі і значення амортизаційної політики в процесі відтворення основного капіталу в національній економіці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми амортизації, обґрунтування економічно доцільних термінів служби основних засобів, дослідження впливу інноваційних чинників на їхню тривалість розглядалися у працях багатьох вітчизняних та закордонних учених, зокрема, В. Александрової, Д. Баранова, В. Будаєва, О. Балацького, Т. Васильєвої, О. Гапоненка, М. Геєця, В. Захарова, Я. Кваші, С. Козьменка, О. Кундицького, П. Массе, Л. Мельника, Е. Янча та ін.

Проте ряд теоретичних, методичних та практичних завдань щодо формування амортизаційної політики потребують удосконалення, зокрема, обґрунтування оптимального з точки зору відповідності реальним тенденціям відтворення методу нарахування амортизації.

Постановка завдання. Основним завданням наукового дослідження є визначення ролі та місця амортизаційної політики у відтворенні основного капіталу національної економіки, аналіз існуючих методів нарахування амортизації та надання пропозицій з метою посилення впливу амортизаційної політики на процес відтворення основного капіталу.

Виклад основних положень. Однією з умов економічного розвитку держави є здійснення ефективної амортизаційної політики, яка б оптимізувала параметри відтворення основного капіталу. У класичному

розумінні амортизація є відшкодуванням грошових коштів підприємства, які воно витратило, набуваючи або створюючи довгострокові активи [1, с. 102-115]. Такі активи переносять свою вартість на готовий продукт частинами залежно від періоду фізичного та морального зносу.

У світовій практиці амортизаційні відрахування є одним із основних джерел фінансування інвестицій – на їх частку припадає близько 60-70% інвестицій в основний капітал. Саме механізм амортизації дозволяє забезпечити відповідність темпів оновлення основного капіталу підприємства темпам зміни техніки та технологій.

Загально відомим є той факт, що держава впливає на процеси накопичення капіталу в різних сферах суспільного виробництва, регулює темпи й пропорції відтворення через зміни норм амортизації та регламентації методів її нарахування. Використання раціональних моделей нарахування амортизації для підприємств є стимулом до збільшення амортизаційних накопичень, які постійно поповнюють капітальні ресурси на інвестиційну підтримку виробництва.

Особливістю державної амортизаційної політики в Україні часів незалежності є її анти інвестиційне спрямування. Ситуація що склалася не сприяє, а протидіє відтворенню основного капіталу, як основи досягнення позитивної економічної динаміки та економічного зростання. На підтвердження своєї думки хочемо навести наступні дані. Так, починаючи із початку своєї незалежності норма амортизації була встановлена на рівні 4,5%, а це дозволяло експлуа-